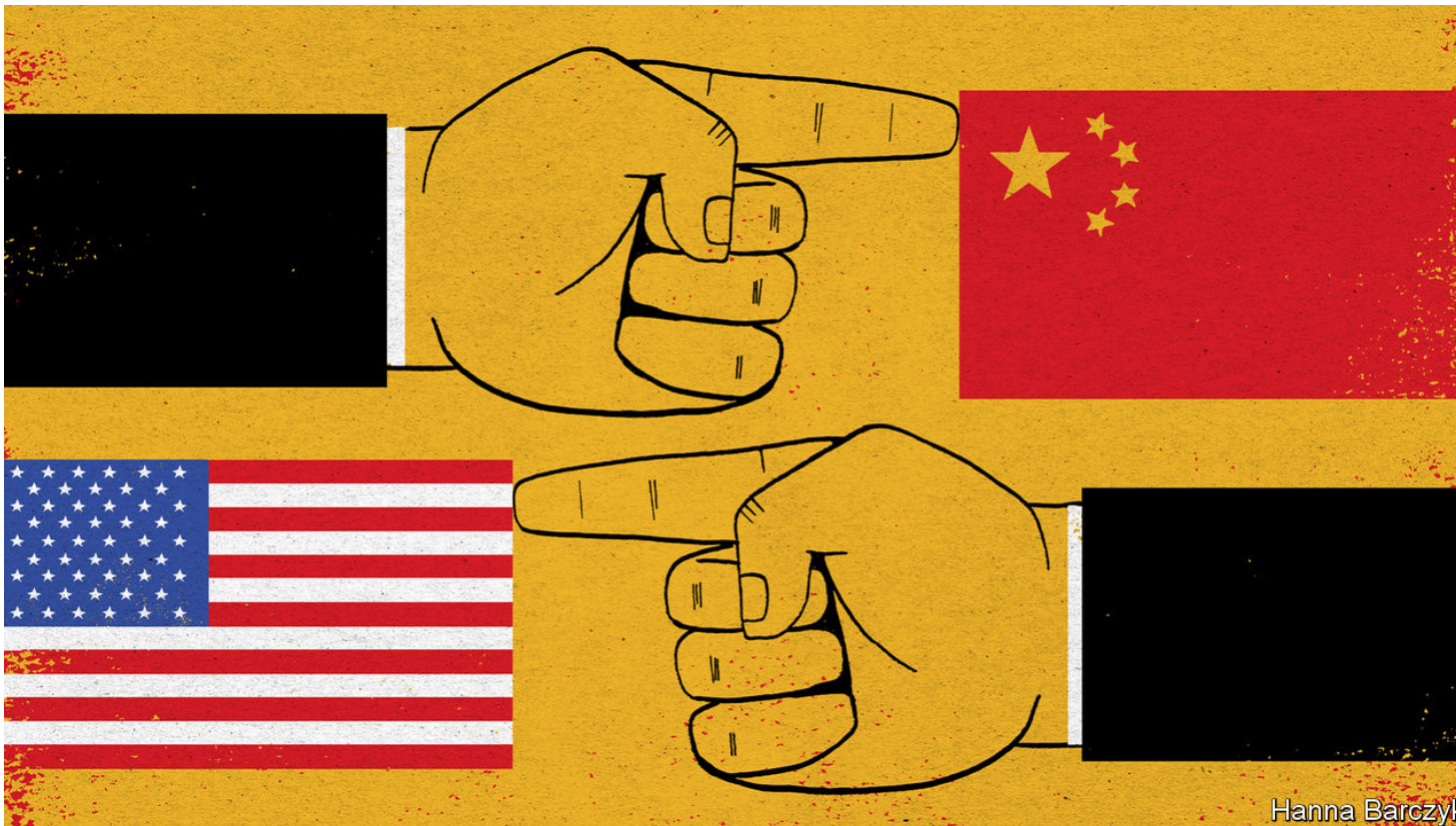

COVID-19 là nguyên nhân mới nhất dẫn đến xích mích trong mối quan hệ ngày càng căng thẳng giữa Washington và Bắc Kinh. Tuy nhiên, nếu để cho sự ganh đua làm mất trật tự những mối đe dọa rõ ràng lúc này, hai bên rất có thể tự hủy hoại chính mình.

Trong một nỗ lực rõ ràng có ý làm hòa, cuối tháng 3 vừa qua, Tổng thống Mỹ Donald Trump đã tuyên bố sẽ thôi gọi virus gây dịch COVID-19 là “virus Trung Quốc”. Một ngày sau, trong cuộc điện đàm giữa ông và người đồng cấp Trung Quốc Tập Cận Bình, có tin là hai nhà lãnh đạo đã cam kết sẽ hợp tác trong cuộc chiến chống đại dịch. Sau cuộc trò chuyện được ông mô tả là “rất tốt đẹp”, Trump viết trên trang Twitter của mình: “Chúng tôi đang hợp tác chặt chẽ với nhau. Tôi rất tôn trọng điều đó!”.

Nhưng nhìn xét tích cực của Trump che đậy nhiều bất đồng chưa được giải quyết.

Sẽ là sai lầm nếu đưa ra kết luận rằng sự ép cựa đẩy dịch đã buộc hai nền kinh tế lớn nhất thế giới tránh va chạm với nhau.

Hãy xem xét những diễn biến khác. Theo Reuters, các quan chức cấp cao trong Chính quyền Trump đã nhắc trí về các biện pháp mới nhằm hạn chế việc cung cấp vi mạch trên toàn cầu cho công ty Hoa Kỳ của Trung Quốc. Theo các biện pháp được đề xuất, các công ty nước ngoài sẽ được thiết bị chế tạo vi mạch của Mỹ sẽ phải được Mỹ cấp phép trước khi cung cấp vi mạch cho H

oa Kỳ

, nhà sản xuất thiết bị viễn thông lớn nhất thế giới. Nếu được Tổng thống Trump ký duyệt, thì đây sẽ là một động thái khác gây khó khăn hơn nữa cho H

oa Kỳ

, vốn đã phải chịu sự ép nặng nề từ phía Mỹ liên quan tới việc xuất khẩu công nghệ 5G của công ty này.

Hơn nữa, ngay cả nếu Trump ngừng sẽ đóng cửa thị trường “virus Trung Quốc” - vốn làm dấy lên sự chỉ trích ở Trung Quốc - thì vẫn không ai có thể đoán chắc rằng các quan chức chính quyền khác và các chính trị gia Mỹ sẽ ngừng cáo buộc Trung Quốc che giấu thông tin về COVID-19, cũng như tiến hành các chiến dịch phát tán thông tin sai lệch khác.

Mới đây, Ngoại trưởng Mỹ Mike Pompeo đã thốt bực trong nỗ lực thuyết phục những người đồng cấp thuộc nhóm G7 (Canada, Pháp, Đức, Ý, Nhật Bản và Anh) đưa ra một thị trường “virus Vũ Hán” vào tuyên bố chung. Không chịu thua kém, Thượng nghị sĩ Cộng hòa Josh Hawley của bang Missouri và Hạ nghị sĩ Cộng hòa Elise Stefanik bang New York đã đưa ra một nghị quyết lên án kêu gọi “điều tra quốc tế toàn diện”, yêu cầu Trung Quốc chịu trách nhiệm và trả tiền bồi thường vì đã gây ra đại dịch. Không cần phải có trí tuệ uyên thâm cũng có thể đi đến kết luận rằng Trung Quốc sẽ nên trăn lờn đình hoãn Quốc hội Mỹ thông qua nghị quyết này.

Theo nhận định của Larry Tang, chuyên gia về Mỹ thuộc Học viện Khoa học Xã hội Trung Quốc, một thị trường chế tạo vốn của chính phủ Trung Quốc: “Mỹ đang xoa dịu những căng thẳng để làm leo thang căng thẳng. Điều này không có lợi cho việc xây dựng lòng tin. Lợi ích của việc hợp tác vượt xa bất kỳ lợi ích nào của sự đối đầu”.

Phản ứng của Tập Cận Bình

Khi dịch bệnh lây lan và các thị trường Mỹ giảm mạnh trong năm đầu tiên, Trump đã chỉ trích nặng nề “truyền thông tin giả” và Trung Quốc đổ đánh lờ mờ những chỉ trích nhằm vào cách thức ông xử lý cuộc khủng hoảng.

Trái với Tổng thống Trump, Chủ tịch Tập Cận Bình không phản ứng một cách hiệu quả. Chia sẻ với tờ Straits Times, một nguồn tin nội bộ yêu cầu giấu tên trong Đảng Cộng sản Trung Quốc cho biết: “Tập Cận Bình không muốn gây chi phí với Mỹ, nhưng ông cũng không sợ hãi và sợ không chịu đựng hành vi bất ngờ không có điểm dừng”.

Cái gọi là “thực thể ô nhiễm” khi Trung Quốc buộc phải quản lý và bắt các công ty quốc tế như Tây và Nhật Bản chia cắt đã đi sâu vào tâm lý quốc gia của Trung Quốc. Chủ tịch Tập Cận Bình đã cam kết sẽ làm cho Trung Quốc vượt trội hơn, và Trung Quốc ngày nay khao khát được công nhận và tôn trọng, nhưng lại thường cảm thấy bị hiểu lầm và đối xử bất công.

Những nguồn tin nội bộ đã biết Tập Cận Bình trong nhiều năm cho rằng câu nói của người Trung Quốc rằng “người không phạm ta, ta không phạm người; người đã phạm ta, ta nhất định sẽ phản kháng” đã gợi nên thái độ và tự duy của Tập Cận Bình. Hiện giờ, dường như nhà lãnh đạo Trung Quốc sẽ bỏ qua những lời lẽ khiêu khích của Trump, mà thay vào đó muốn nhìn thấy minh sẽ hợp tác và tôn trọng lẫn nhau.

Khả năng giảm chi phí của Tập Cận Bình là có hạn, nhưng khi COVID-19 tiếp tục hoành hành trên toàn thế giới, tàn phá những nền kinh tế lớn như trên đường đi của nó, thì việc khuếch đại chi phí với Trump có khả năng không nằm trong danh sách ưu tiên của ông. Tình trạng của nền kinh tế Trung Quốc quan trọng hơn. Mặc dù Trung Quốc dường như đã vượt qua đỉnh dịch, nhưng đại dịch đã làm suy yếu nền kinh tế nước này. Số phận của Trung Quốc phụ thuộc vào môi trường toàn cầu thuận lợi. Ở giai đoạn này, Trung Quốc không có lý do gì để khi dấy sự thù địch với đối tác thường mới lớn nhất của mình. Như Tập Cận Bình đã nói với Donald Trump trong cuộc điện đàm giữa hai bên, “đấu đá sẽ chỉ khiến cả hai bên bất ổn”.

Cuộc chiến trên Twitter và những thuyết âm mưu

Mặc dù vậy, vẫn còn không gian để những người khác thể hiện lập trường và nói lên những điều mà các nhà lãnh đạo cao nhất không nói ra. Ở Washington, Ngoại trưởng Pompeo là người lên tiếng chỉ trích Trung Quốc, cùng với các Thượng nghị sĩ Tom Cotton và Marco Rubio. Về phía Trung Quốc, Hồ Tích Tiên, Tổng biên tập tờ Thời báo Hoàn cầu theo chủ nghĩa dân tộc, và người phát ngôn Bộ Ngoại giao Triệu Lập Kiên nổi tiếng là những người sẵn sàng giao chiến trên Twitter.

Gần đây, khi Mỹ thay thế Trung Quốc trở thành nước có số ca lây nhiễm virus SARS-CoV-2 nhiều nhất thế giới, Hồ Tích Tiên đã đăng trên trang Twitter của mình: “Mỹ không có cách hiệu quả nào để chống lại đại dịch và tất cả những gì họ có thể làm trong cơn hoảng loạn là tự cứu mình bằng cách lấy Trung Quốc ra làm vật thí nghiệm”. Về phần mình, Triệu Lập Kiên gần đây đã gây xôn xao dư luận khi lan truyền một thuyết âm mưu cho rằng các binh sĩ Mỹ bị bệnh có thể đã mang virus tới Việt Nam trong thời gian di tản ra khỏi Việt Nam hồi quân sự thế giới vào tháng 10/2019. Mặc dù người số Trung Quốc tới Mỹ Thời Thiên Khôi không có sự nhạy bén của Triệu Lập Kiên, những sự khác biệt giữa hai người mang tính hình thức hơn là thực chất. Trong bài phỏng vấn của Axios, ông Thời Thiên Khôi nói: “Rất tiếc, chúng ta phải đưa ra câu trả lời về nguồn gốc của virus. Nhưng đây là công việc của các nhà khoa học chứ không phải của các nhà ngoại giao”. Giống như Triệu Lập Kiên, Thời Thiên Khôi giữ vững quan điểm rằng virus có thể không bắt nguồn từ Trung Quốc, nhưng cách làm của ông tinh tế và khéo léo hơn.

Trump tự hào là bậc thầy về phần đòn - bất kể ai tấn công ông sẽ phải hứng chịu đòn đáp trả còn mạnh mẽ hơn từ phía ông. Theo cách nhìn này, Trung Quốc đang bẻ phần đòn khi lao vào cuộc chiến nhằm thay đổi câu chuyện trên các nền tảng truyền thông xã hội như Twitter và, trừ trêu chọc, bộ phim về Trung Quốc.

Nếu thuyết âm mưu là về dài dành cho tất cả mọi người, thì Triệu Lập Kiên không phải là người tung ra cú đánh đầu tiên. Người tấn công trước là Thượng nghị sĩ Cotton, người đã công bố một thuyết âm mưu xuất hiện từ sớm, theo đó dịch bệnh bùng phát ở Việt Nam là do một loài virus khí sinh học nhân tạo bị rò rỉ từ một viện nghiên cứu virus ở Việt Nam.

Nhắm vào truyền thông phương Tây

Quan hệ song phương Mỹ-Trung được cho là đang trong tình trạng xấu nhất kể từ cuộc đàn áp quân sự năm 1989 nhằm vào các cuộc biểu tình ủng hộ dân chủ ở Quảng trường Thiên An Môn. Trước khi trở lại với đại dịch COVID-19 bất ngờ, hai nước đã mắc kẹt trong một cuộc chiến thương mại và công nghệ gây tổn hại cho cả hai bên. Và mối quan hệ giữa hai nước có thể xấu đi hơn nữa khi Trung Quốc ngày càng trở nên thiếu kiên nhẫn với điếu mà nước này coi là nỗ lực phá hoại ngấm ngầm của Trung Quốc đối với các hợp tác thành tích và làm xấu đi hình ảnh của hợp tác bất cứ khi nào có cơ hội.

Tâm lý này mới đây đã được thể hiện công khai khi Bộ Kinh tế Hội nghị cấp báo chí của 13 phóng viên ngoại quốc Mỹ thu thập các tờ báo New York Times, Wall Street Journal và Washington Post đang hoạt động tại Trung Quốc. Quyết định này được đưa ra sau khi Mỹ giảm số lượng nhà báo thu thập các cơ quan truyền thông nhà nước Trung Quốc hoạt động tại Mỹ từ 160 xuống còn 100.

Đó là động thái gay gắt nhất nhằm vào truyền thông nước ngoài ở Trung Quốc trong nhiều thập kỷ qua, nhưng tình hình đã có thể tồi tệ hơn. Trung Quốc đã không để động gì tại hãng tin AP, Bloomberg, 4 mạng lưới truyền hình Mỹ, đài phát thanh công cộng quốc gia Mỹ (NPR), Newsweek, tạp chí Forbes và một số tên tuổi khác. Trong một tuyên bố chung hiếm thấy, 3 tờ báo có phóng viên báo thu Hội nghị cấp trên viết: “Giới truyền thông phải chịu thiệt hại ngoài dự kiến trong tranh chấp ngoại giao giữa hai chính phủ Trung Quốc và Mỹ, đe dọa tiếp tục đi của thế giới những thông tin quan trọng vào thời điểm nguy hiểm này”.

Chuyên gia Lê Trọng Nhân bình luận: “Bộ Ngoại giao Trung Quốc đã từng đòi kiểm soát. Giờ đây, họ đã bắt kiểm soát hơn khi báo dồn ép vượt quá giới hạn của sự nhẫn nại”.

Theo cách nào đó, sự phản kháng của Trung Quốc là không có gì đáng ngạc nhiên nếu tính đến những tình tiết khác nhau làm gia tăng mối nghi ngờ ngày càng lớn về động cơ của Mỹ. Chẳng hạn, Bộ Kinh tế rằng Mỹ đã cố ý ném bom đội sự quán Trung Quốc ở Belgrade năm 1999 trong các chiến dịch của NATO thời Chiến tranh Nam Tư. Washington khẳng định đó là một tai nạn. Nhiều ngoại quốc Trung Quốc và Trung Quốc được khu đầu tiên của Hồng Kông ủng hộ Kiện Hoa coi Mỹ là “bàn tay đen” đứng sau các cuộc biểu tình báo lực kéo dài nhiều tháng ở Hồng Kông trong năm 2019. Washington phải nhận điếu này.

Trong khi mối quan hệ song phương đang xấu đi, một nguồn tin thứ hai trong Công chúng Trung Quốc mang lại cái nhìn tích cực hơn đôi chút - nguồn tin này so sánh những công nghệ hiện tại với việc hai bên dùng kim đâm lẫn nhau. Nguồn tin nhận định: “Làm vậy sẽ gây đau đớn, nhưng sẽ không đỡ lợi ích gì cho ai cả. Sẽ đáng ngại hơn nếu hai bên vi phạm các hiệp ước và súng do tính toán sai hay hiểu lầm”.

Câu chuyện tình

Các nhà phân tích đã lưu ý rằng nếu Trung Quốc thực sự làm xấu đi quan hệ với Mỹ, thì nước này sẽ không đỡ cho tỷ phú Trung Quốc Jack Ma, người đang sáng lập gã khổng lồ thương mại điện tử Alibaba, gọi 500.000 bộ xét nghiệm và 1 triệu khẩu trang cho “những người bạn Mỹ” như một cách thi ân chí.

Không thể tránh khỏi một cuộc tranh giành quyền lực giữa Mỹ và Trung Quốc sẽ không chấm dứt trong một sớm một chiều, và nhiều khả năng sẽ còn leo thang trong tương lai. Tuy vậy, hai nước phải đi một với những thách thức chung như biến đổi khí hậu và dịch bệnh, vốn là những mối đe dọa lớn hơn so với những trận chiến tranh giành tầm ảnh hưởng địa chính trị. Nếu để cho sự ganh đua làm mất một phần những mối đe dọa rõ ràng lúc này, thì hai bên rất có thể hủy hoại chính mình.

Nói cách khác, câu chuyện ngôn ngữ nổi tiếng của Trung Quốc “trai cò đánh nhau, người ông đỡ đấm lại” sẽ là bài học quý giá đối với cả hai đối thủ. Bởi một kẻ kết trong một cuộc giằng co quyệt liệt - mà cò bắt trai kẹp chết, không bên nào chịu nhả ra trộm - cả hai con rất có thể đều bị người ông bắt và làm bùa tị.

Benjamin Kang Lim là Giám đốc văn phòng tại Bắc Kinh và Đài Loan của Reuters, nhà báo của The Straits Times. Bài viết được đăng trên tạp chí [The Straits Times](#)

Minh Anh (gt)